

Almanya'daki Eğitim Sisteminin Temel Yapıları

Thomas RÖGER*

Almanya'daki eğitim sistemi temelinde yatan çeşitli eğitim kurumlarının ve bunları belirleyen eğitim düşüncelerinden dolayı öyle karmaşık bir yapıya sahiptir ki, bunları burada bize verilen bu kısa süre içerisinde ayrıntılı bir şekilde tanıtmamız mümkün değildir. Öğrenim özürü ve zeka düzeyleri yüksek olan öğrencilerin öğrenim durumları göz önünde bulundurulmaksızın, konuşmamızı aşağıdaki noktalar etrafında düzenlemeye çalıştık:

1. genel öğretim esasları,
2. ana-okulundan yüksek okula kadar uzanan eğitim kurumlarının yapıları

ve

3. öğretmenlik tahsili.

Konuşmamıza genel öğretim esasları ile başlamak istiyoruz.

Türkiye'deki merkezi eğitim sisteminin karşıtı olarak alman eğitim sistemi federalist bir yapıya sahiptir. Almanya'da her eyaletin kendine özgü bir eğitim sistemi olduğundan dolayı, ortak bir alman eğitim sisteminden söz edilemez.

Tüm okullar devlet denetimi altındadır. Özel okullara ayrıcalık tanınmamaktadır. Okul mecburiyeti 7. yaştan başlayıp 18 yaşın sonuna kadar devam etmektedir. 9. sınıfın sonundan itibaren çalışma süresinin belirli bir kısmının bir meslek okulunda tamamlanması gerekir.

Sizlere vermiş olduğumuz ve eğitim sistemini açıklayan grafikte görebildiğiniz gibi alman eğitim sistemi 5 bölümden oluşmaktadır:

1. **Elementarbereich** (yani okul öncesi kısım)

3-7 yaş grubu çocukları kapsamaktadır.

* *Uludağ Üniv. Eğitim Fak. Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Elemanı*

2. Primarstufe (ilk basamak)

7-11 yaş grubu çocukları kapsayan ve sınıf düzeyine göre 1. sınıftan 4. sınıfa kadar sürer. Berlin'de ise 1. sınıftan 6. sınıfa kadar sürer.

3. Sekundarstufe I (ikinci basamak I)

10-16 yaş sınırları arasında olan öğrencileri kapsamakta.

Berlin dışında ise 5. sınıftan 10. sınıfa kadar sürmektedir.

4. Sekundarstufe II (ikinci basamak II)

16-19 yaşları arasındaki gençlerin gittiği ve 11., 12. ve 13. sınıfları kapsayan basamaktır.

5. Tertiärbereich (üçüncü kısım) diye adlandırdığımız bu bölüm ise yüksek öğrenim ve mesleki ilerlemeyi içermektedir.

Okul-öncesi kısımda yer alan ana-okulların ziyareti isteğe bağlı olduğu gibi ücretlidir. Ana-okulların görevleri arasında çocukların duygularına hitap etmek ve onların sosyal yönlerini oyun ve spor faaliyetleri ile geliştirmektir. Bu yaştaki çocukları ilk-okula hazırlık olsun diye ders konuları ile meşgul etmek ana-okullarının görevleri dışındadır.

80'li yılların sonunda 3 yaş grubu çocukların % 75'i, 5 yaş-grubunun % 80'i bir ana-okuluna gitmekteydi.

İlk basamak olarak adlandırdığımız Primarbereich esasen ilk-okulu içermektedir. Bu kısım tüm çocuklar için ortak temel basamaktır ve Berlin'de 6, diğer eyaletlerde ise 4 yıl sürmektedir. Haftada 30 ders saatini bulan bu okul biçiminin amacı ise tüm öğrencilere II basamakta yer alan okullara devam edebilmeleri için gerekli olan temel becerilerin verilmesidir. Okuma, yazma ve sayma gibi becerilerin kazandırıldığı bu basamakta, bilgi aktarımından daha çok, onların davranış eğitimlerine yönelinmektedir. Sınıftaki öğrenci sayısı 1986 yılında yaklaşık öğretmen başına 21 öğrenci idi.

İlk-okulu tamamladıktan sonra öğrenci Sekundarbereich I (ikinci basamak I) diye adlandırdığımız bölüme geçmektedir. Burada son 25 yıl içinde yapılan yenilikçi girişimler sonucunda öğrenciye okul seçimi hakkında sayısız seçenekler sunulmaktadır.

Sekundarbereich I'de tüm okul çeşitleri birbirleriyle önceden kararlaştırılmış oldukları ders planlarına göre eğitim vermektedirler. Amaçları öğrencileri mesleki eğitime veya Sekundarbereich II'de yer alan okullar için gerekli olan bilgi ve becerileri kazandırmaktır.

Her öğrenciye Primarbereich'tan Sekundarbereich I'e geçişi kolaylaştırmak için Orientierungs-oder Förderstufe yani yönlendirici basamak diye adlandırdığımız ve geçiş niteliği taşıyan bir basamak bulunmaktadır. Bu basamak 5. ve 6. sınıfları kapsamaktadır. Yönlendirme basamağından sonra aileler çocuklarının Hauptschule (orta-okul basit), Realschule (orta-okul zor), Gymnasium (orta-okul en zor) ya da buldukları eyalette varsa Gesamtschule (zorluk derecelerini

birleştiren okul)'nin 7. sınıfından itibaren öğrenimlerinin devam etmesine karar verirler.

Yukarıda saydığımız geleneksel 3 okul biçiminin birbirlerinden farklılıkları ders içerikleri ve zorluk dereceleri'dir.

Hauptschule Berlin ve Nordrhein-Westfalende 10 yıl, genelde ise 9 yıl sürmektedir. İleride daha çok endüstri, ticaret ve el sanatlarına yönelmek isteyen öğrencilere hitap etmektedir. Başarı notu yüksek olan bir Hauptschul-öğrencisi isterse 9. sınıfın sonunda Realschule'nin 10. sınıfına geçiş yapabilir.

Realschule öğrenciyi sosyal ve ekonomik sorumluluk gerektiren orta dereceli meslekler için yetiştirir.

Gymnasium Sekundarbereich I ve Sekundarbereich II'yi birlikte kapsayan tek okul biçimidir. Görevi ise öğrencileri yüksek öğretime hazırlamaktır. Gymnasium'un Sekundarbereich I'i 10. sınıfa kadar, Sekundarbereich II'i ise 13.'ü sınıfa kadar sürmektedir.

Almanya'da en çok tartışılan okul şekli Sekundarbereich I'de yer alan Gesamtschule'dir. Bu okul biçimi deneme sürecinde olup, sadece birkaç eyalette uygulanmaktadır. Gesamtschule 10. sınıfa kadar sürmektedir. Gesamtschule'nin amacı 3 geleneksel okullar arasındaki kesin ayrımları ortadan kaldırarak bu 3 okul biçimini tek bir çatı altında toplamak ve ortak bir ders programı çerçevesi içerisinde birleştirmektir. Yada tüm dersleri ortak içeriklere bağlı kalınarak kurslar şeklinde ve öğrencilerin bilgi düzeylerine göre gruplar halinde sunmak.

Gesamtschule'nin 9. yada 10. sınıfın sonunda öğrenciler kurslarda aldıkları başarı düzeylerine göre Hauptschule, Realschule yada Gymnasium'un Sekundarbereich I'de alınan belgelere eşdeğer bir çıkış belgesine sahip olurlar.

1986 yılında 8. sınıfta Hauptschule'de 18, Realschule'de 17, Gymnasium'da 16 ve Gesamtschule'de ise 13 öğrenci bir öğretmene düşmekteydi. Yine 1986 yılında tüm eyaletlerde Sekundarbereich I'in 8. sınıftaki öğrencilerin % 38'i Hauptschule, % 29,2'si Realschule, % 27,6'sı Gymnasium ve % 5,2'si Gesamtschule'ye gitmekteydi.

Sekundarbereich I'den sonra öğrenciler Sekundarbereich II'ye geçmektedirler. Öğrenci burada yüksekokul yada meslek yüksekokuluna girmesini sağlayan belgeleri edinebilir yada ikinci seçenek olarak doğrudan meslek hayatına atılabilir.

Meslek hayatına atılmayı seçenlerde, 18. yaş sonuna kadar haftada 8 ila 12 saatlik meslek eğitimi veren okullara devam etmek zorundadırlar. Almanya'da gençlerin çoğunluğu ikili sistem olarak adlandırılan ve dünyanın sadece birkaç ülkesinde uygulanan bu sistem ile mesleki eğitimlerinin bir bölümünü okullarda diğer bölümünü iş-yerlerinde tamamlarlar.

Hauptschule'yi bitiren bir genç eğer okul tahsilini devam ettirmezse, res-

men kabul edilen bir meslek eğitimine devam edebilir. Bu durumdaki bir genç haftalık 40 saatlik çalışma süresinin 4/3'ünü iş yerinde, arta kalan kısmını meslek okulunda tamamlamak zorundadır 3 yıllık bir eğitim sürecinden sonra öğrenciler Sanayi ve Ticaret Odasının resmen onayladığı teorik ve pratik bir bitirme sınavına tabi tutulurlar. Bu eğitimden geçen gençler becerikli bir sanatkar yada kalifiyeli eleman olarak sanayide iyi bir gelir elde ederler ve iş bulmada hiç zorluk çekmeyen iş-gücü olarak yetiştirilirler.

Sekundarbereich I'den sonra ne bir okula devam eden nede bir iş bulabilen gençler için bir yıllık bir "Berufsgrundbildungsjahr" dediğimiz meslek okulu zorunlu olur. Burada gençlere belirli meslek alanları ile genel bilgiler verilir.

Realschule yada Gymnasium'un 11. sınıfından ayrılan bir öğrencinin bitirme belgesi, ona bir meslek okuluna yada Ticaret ve Meslek liselerine devam etme imkanını sağlar. Bu okullar yüksek düzeyde kalifiyeli eleman yetiştirdikleri gibi yüksek öğretimde branşla ilgili bir tahsilde mümkün kılarlar.

Üstün bir başarı gösteren bir öğrenci 11. sınıftan 13. sınıfa kadar süren Gymnasium'a devam etme olanağına sahiptir Gymnasium'un görevi öğrenciyi bilimsel düşünmeye sevkedip, onu yüksek öğretime hazırlamaktır. Yüksek öğretim modeline uygun olarak 70'li yıllarda sınıf sisteminden vazgeçilerek 5-6 saatlik Leistungskurs ve 2-3 saatlik Grundkurs denilen sisteme geçilmiştir. Bu sistemde öğrenci belirli esaslar çerçevesinde kendi başına ders seçme imkanına sahiptir.

En üstün okul bitirme belgesi olan Abitur bir kez tekrarlanabilir ve öğrenciye tüm üniversitelerde, meslek yüksek okullarında tahsil yapma imkanı sağladığı gibi, kapsamlı bir okul bilgisi gerektiren meslekler için de geçerlidir.

1986 yılında Gymnasium mezunlarının sayısı % 23.7 olup, bir Gymnasium öğretmenine ortalama 11 öğrenci düşmekteydi.

Şimdi de yüksek okul ve yüksek öğretimdeki düzenlemeye geçmeden önce, Almanya'daki eğitim ve öğretim amaçlarına değinmek istiyoruz.

Modern iş-dünyasının yüksek ihtiyaçlarına uygun olarak-bağımsızlık, kendi başına karar verebilme yeteneği ve sosyal sorumluluk-gibi ilkeler okul eğitiminin en gözde amaçları olarak yer almaktadır. Bu sebeplerden dolayı her öğretmen öğrencilerine yaşlarına uygun olarak didaktik, metodik ve eğitsel kararları hakkında bilgi vermekle yükümlüdür. Öğrenci ilerleyen yaşıyla birlikte derslerin düzenlenmesinde; örneğin ders objelerinin seçimine katılabilir.

Eyaletten eyalete farklılık gösteren, her sınıf düzeyi ve konu alanı için ayrı ders programları vardır. Bunlar öğretmen, bilim adamları ve Kültür Bakanlığının oluşturduğu komisyon tarafından hazırlanır ve okullara genelge şeklinde gönderilir.

Her sınıf düzeyi için öğretim amaçlarını belirleyen bu ders programları aynı zamanda öğrencilerin bir yıl içerisinde edinmeleri gereken bilgi ve becerileri

de sınınamaktadır. Ezbercilik bu ders programlarında devre dışı bırakılmaktadır. Öğretim amaçlarını kesin bir şekilde belirleyen bu ders proramlarından her öğretmen ders içeriklerini, yani ders konusunu ve objelerinin yanısıra ders metodu ve ölçme ve değerlendirme kendisi tespit edebilir Öğretmen ve idarenin denetimi için sınıf defterine her alan Öğretmeni, bir ders saatinde işlediği konu ve objeleri kaydetmek zorundadır. Bu sınıf defteri öğretmene görevlendirilen bir öğrenci tarafından verilir.

Almanya'daki eğitim sisteminin 3. bölümünü ise akademik kariyer sağlayan yüksekokullar ve 16 değişik alanda mevcut olan meslek yüksekokulları oluşturmaktadır.

Bunlar bilimsel çalışmaların yanısıra pratik eğitime de ağırlık vermektedirler. Ancak kendi başına bir araştırmayı kapsamamaktadırlar. Teknisyen okulları mezunları iş yerinde edinemedikleri bilgi ve becerileri bu bölümdeki meslek yüksekokullarında kazanırlar.

Üniversitelerde eğitim iki bölümden oluşmaktadır:

Önce 4 sönestreyi kapsayan Grundstudium'da öğrenciler branşları ile ilgili metodik ilkeleri, gerekli ön bilgileri ve bilimsel çalışma biçimlerini öğrenirler.

Öğrenciler burada belirli çerçeveler içerisinde hangi öğretim elemanın dersine katılacaklarını kendileri belirleyebilirler. Her sönestr sonunda yapılan yazılı sınavlar tekrar edilmeyip, sözlü sınavlar bir kez daha yapılır. Bazı derslerde öğrenciler başarılarını deslerde sundukları ödev çalışmaları (Referate) ile gösterirler. Grundstudium genelde bir arasınavı ile tamamlanır. Bu sınavda iki kez başarısız olan bir öğrenci bu alandaki öğrenimini devam etme hakkını kaybeder.

Hauptstudium öğrencileri kendi başlarına bilimsel çalışmaya yöneltip, bilimsel araştırmalara katılmalarını şart koşar. Meslek yüksekokulu öğrencileri de pratik olarak çalışma alanlarındaki bilgi ve becerilerini geliştirmek zorundadırlar. İzlemek istedikleri seminer seçiminde serbest olan öğrencilerden, kendi alanlarında uzmanlaşmaları beklenilmektedir.

Yüksek eğitimde en az 8 sönestrelilik eğitimin yanısıra, sınırları epey geniş tutulan bir ödev verilir ve sözlü ve yazılı olmak üzere bir sınavdan sonra aşağıdaki bitirme belgeleri elde edilebilir:

1. Staatsexamen (devlet denetiminde yapılan ve önemli olan bir sınav sonucunda verilen bir diploma)

Bu belge resmi ve toplumsal hayatla yakından ilgili olan mesleklerde verilir, örneğin avukatlık, öğretmenlik, doktorluk, eczacılık gibi.

2. Diplom dedikleri belge ise daha çok matematik, fen bilimleri, teknik, ekonomik ve bazı sosyal bilim alanlarında verilen belgedir.

3. Magister ise tin bilimleri ve özellikle filolojilerde verilen bitirme belgesidir.

Bu bitirme belgelerinden sonra elde edilebilecek uzmanlık dereceleri ise doktora ve doçentlik ünvanlarıdır.

Meslek Yüksekokulu mezunları ise bitirme sınavı sonucunda Diplom ve alan adından oluşan bir ünvana sahip olurlar.

F. Almanya'daki öğretim ve sınavların bütünlüğünü sağlayan merci Batı Alman Rektörler Konferansıdır.

F. Almanya'daki Yüksek öğrenimin idaresi ile ilgili belirtilmesi gereken durum şöyledir:

Yetkiler eyalet ve yüksekokullar arasında bölüştürülmüş olmasına rağmen bilim ve ilimin anayasal serbestliği sonucunda devlet eğitimin amaç- içerik ve yöntemlerine hiç bir şekilde müdahale etmemektedir.

1976 yılında kabul edilen yüksek öğrenim yasası ile tüm yüksek öğretim mensupları (öğretim elemanları, öğrenci ve memurlar) üniversitenin yönetiminde söz sahibidirler. Sadece bilimsel alandaki yönetim kurulu toplantılarında profesörler daha fazla söz sahibidirler.

Son olarak Almanya'da iki bölümden oluşan öğretmen yetiştiren kurumların yapılarına kısaca değinmek istiyoruz.

Öğretmen adayı ilkin bilimsel bir yüksek okulunda eğitimini tamamlayıp, daha sonra bir okulda ve seminerde 2 yıllık stajerlik dönemini tamamlamak zorundadır. Eyaletler arasında farklılık gösteren ama genelde 6 ila 8 sömestr süren öğretmenlik eğitimi, şayet ilk-okul öğretmenliğine yönelik ise pedagojik ağırlıklı, Sekundarbereich I içinse alan bilgisine yönelik ve Sekundarbereich II içinse tamamen bilimsel ağırlıktadır. En az iki alan konusunda ve eğitim biliminde yapılan bir devlet sınavı ile (Staatsexamen) öğretmenlik eğitiminin ilk devresi tamamlanır.

Bundan sonra 2 yıllık mesleki uygulama eğitimi gelmektedir. Bu esnada öğretmen adayları seminerlere dağıtılırlar. Bu seminerler her adaya bir uygulama okulu tahsis eder. Adaylar oradaki branş öğretmenleri denetiminde önceden belirlenen ders saati kadar derslere katılırlar. Genç öğretmen adayları bu uygulamada didaktik ve genel pedagojik bilgiler edinmektedirler.

Staj süresince her aday en az 10 uygulama dersi yapmak zorundadır ve bunlar bilirkişilerce değerlendirmeye tabi tutulurlar.

Öğretmen adayının hazırladığı en az 7 sayfalık yazılı bir ders taslağı, dersin işleniş şekli, dersten sonra oluşturulan ders planı ve uzman kişilerle yapılan konuşmalar öğretmen adayının bitirme notunu belirler.

Öğretmenlik eğitiminin son kısmını ikinci devlet sınavı (Zweites Staatsexamen) oluşturur. Bu sınav uygulanmış olan ders süreci hakkında kapsamlı bir yazılı çalışmadan, iki uygulamalı ders sınavından ve bir sözlü sınavdan oluşur.